

Gevolgen van de oorlog

Tijdens de door ons ingerichte exposities over de periode 1940-1945 in de Broederschapshuisjes en in het Kabinet met veel plaatselijk materiaal uit die donkere tijd, kwamen diverse bezoekers met zeer persoonlijke verhalen over hun belevenissen uit die tijd en over de gebeurtenissen die zij toen hadden meegemaakt. Naast aardige anekdotes, bizarre situaties en persoonlijke ervaringen, waren er ook verhalen over gebeurtenissen, die nog steeds een stempel drukken op degenen die het hebben meegemaakt. Gebeurtenissen vaak, waarover men eigenlijk niet meer spreekt, omdat het al zo lang geleden is, maar die wel hartverscheurend zijn. Zo'n gebeurtenis is het verhaal van Mevrouw G. Tilstra-Graafland uit Vleuten.

De familie Graafland woonde - en woont overigens nog steeds - in Vleuten. In 1945 bestond het gezin van Jacob Graafland, die gehuwd was met Marringje Stobbe, uit 5 kinderen, te weten: Christiaan (1928), Jan (1932), Grietje (1935), Martje (1941) en Jaap (1944).

Nadat ook in Vleuten op 5 mei 1945 de bevrijding was gevierd en het gewone leven weer zijn loop nam, bleven de herinneringen aan de zo pas beëindigde oorlog nog zichtbaar en tastbaar aanwezig. Door oorlogsgeweld beschadigde panden werden hersteld en achtergelaten oorlogstuig diende te worden opgespoord en opgeruimd.

Dat opsporen van achtergelaten (verloren of weggeworpen of niet geëxplodeerd) oorlogstuig was geen ongevaarlijke situatie. Nog steeds kunnen we in de krant lezen, dat niet-ontploft oorlogstuig wordt gevonden en dat dan met de grootste zorg onschadelijk moet worden gemaakt.

Het is ook van alle tijden, dat de jeugd in zijn overmoed en onbevangenheid het spannend vindt om juist datgene te doen, wat eigenlijk niet mag. Vooral ook wanneer dat de nodige spanning met zich meebrengt. Dus ook na de oorlog gingen velen erop uit om naar „souvenirs" uit die oorlogstijd te zoeken.

Zo ook de kinderen van Jacob Graafland. Broer Jan (12) en zusje Grietje (9) gingen op 20 mei 1945 naar het toenmalige „Kornet-terrein" in Vleuten. Dat was ongeveer daar, waar later de rozebottelkwekerij van Zwaardemaker was. In feite was dat het cunet van de nog aan te leggen snelweg naar Amsterdam (A2). In dit stadium was het nog een ideaal speelterrein, omdat het cunet volstond met water, waarin gezwommen werd. Op dat terrein lagen nog de nodige restanten van oude Duitse munitie, een eldorado dus voor ondernemende kinderen.

Na enig zoeken vond Jan tussen opgeslagen groot-wapentuig een Duitse pantservuist, een anti-tankwapen met een grote explosieve kracht. Grietje stond op enkele meters afstand van haar broer en waarschuwde hem nog voorzichtig te zijn. Kennelijk wilde Jan onderzoeken of het mechanisme niet op scherp stond, maar zette op die manier het mechanisme van de pantservuist juist in werking. Natuurlijk met alle gevolgen van dien. En een afschuwelijk ervaring voor Grietje. Jan werd begraven op de begraafplaats bij de N.H. kerk in Vleuten.

Nederland was bevrijd, maar voor de familie Graafland en vooral ook voor Grietje is de herinnering daaraan tevens een bittere herinnering. Want er kwam een abrupt einde aan het veelbelovende jonge leven van Jan Graafland. Een ondernemende jongen, die het op school goed deed en ook begreep, dat wat hij meemaakte van belang was. Ook hield hij van schrijven. Dat blijkt uit een aantal brieven die van hem bewaard zijn gebleven en uit een dagboekje, dat hij enige tijd bijhield.

Een van zijn vrienden was Herman van de Tempel uit Vleuten, die te werk was gesteld in Duitsland. Herman was werknemer bij Jan's vader en van daaruit op transport gesteld naar Duitsland. Met hem correspondeerde hij. Maar de laatste brieven, die in 1944 werden geschreven werden door zijn moeder niet verstuurd, omdat zij betwijfelde of deze wel op de bestemde plaats zouden aankomen. En zodoende zijn die brieven bewaard gebleven.

De inhoud van die brieven - en van een dagboekje dat hij bijhield - zijn bijzonder illustratief voor de wijze, waarop een jongen van 12 jaar de oorlogstijd en de daarbij behorende propaganda ervoer. Vandaar dat hieronder de teksten volledig worden geciteerd. Hoewel geen pre-

cieze datering op alle stukken is aangegeven, is getracht de teksten in chronologische volgorde te plaatsen.

Brief 1.

Vleuten, (maart?) 1944.

Beste Herman,

Het is alweer een poosje geleden dat ik je eens geschreven heb. Gaat het nog goed met je? Ja toch, hoop ik. Wij hebben je briefkaart 14 maart ontvangen. Vader was 13 maart jarig. Hij is nu 41 jaar. Ik heb er 13 maart ook een neefje bijgekregen. Bij mijn oom op Themaat. Hij heet Adriaan Jan. Even voor St. Nicolaas ben ik naar een dokter in Utrecht geweest. Ik woog toen maar 66 pond en 2 ons. Toen heb ik van Dr. Schuurs een drankje gekregen. Ik ben toen in 7 weken 7 pond gegroeid. Nu weeg ik 75 pond. Het heeft in het begin van Maart een beetje gesneeuwd. Maar dat lag er 's morgens, en 's avonds was er niets meer van te zien. Zo ging het een paar dagen door. Hoe was het poppetje? Jouw brief met Nieuwjaar hebben wij helemaal niet ontvangen. Worden jullie nog wel eens gebombardeerd. Soesterberg is 7 maart ook nog gebombardeerd. Wij konden het in Vleuten helemaal zien branden. De ruiten stonden te wiebelen of ze er uit zouden springen. Nijmegen, Arnhem en Enschede zijn ook gebombardeerd. In Nijmegen waren geloof ik wel 1000 doden. De NSB Leider en zijn staf waren er ook maar die zijn gelukkig niet geraakt. Soesterberg, Schiphol, Venlo en nog 2 vliegvelden zijn geheel onbruikbaar. Dat is erg jammer want nu kunnen onze beschermers (onderstreept - KN) ons niet meer zo erg bewaken. Ik ga met April naar de 6e klasse. Tot 15 Mei mogen er geen verlofgangers meer naar Holland komen, maar dat weet je zeker wel. Wij hebben ook een poes, hij heet Mieke.

Nu houd ik er maar mee op. Schrijf je nog eens? Nu tot ziens en de groeten van Jan Graafland
Utrechtseweg D34
VLEUTEN

Hierna volgen twee tekeningetjes met de teksten: Hannover tijdens het bombardement, en Hannover na het bombardement.

Jammer he. De VI bombardeert Engeland onophoudelijk. Er starten er gemiddeld 100 per dag. Dat is heel wat he. O ja, dat zou ik haast vergeten. Ik heb een broertje gekregen. Hij heet JACOB. Hij is 23 juni geboren. Dat vind ik wel fijn. Maar ook wel een beetje jammer want nu kan mijn moeder niet een keer met ons uit. Wij zijn wel een paar keer naar Utrecht geweest. Naar het Centraal Museum. Daar stond een

En toen was er een kinderfeestmiddag. Ik hoop dat je met Nieuwjaar weer thuiskomt Herman. Dan eten wij oliebolletjes en appelbeignets. Dan moet je er bij zijn hoor. Anders krijg je met de mattenklopper. Stuur je gauw een brief of een briefkaart terug? Ja? Goed dat is dus afgesproken. Ze beschieten hier treinen joh. Je zit in de trein en daar komen opeens een paar Tommy's uit de lucht vallen. De trein stopt en de passagiers stappen uit en rennen weg. Dan gaat het van Pief, Paf, Poef rrrrrrrttt en de trein is kapot. Dat gaat mooi he. Nou nu weet ik niet meer en mijn blad is vol dus Herman Daaaaaaaaaaaaaaaaag !!!!
Hartelijke groeten van
Jan Graafland.

Uit het dagboek van Jan Graafland, geb. 21 Sept. 1932:

21 September 1994: Ik word 12 jaar en krijg 's ochtends 3 boeken. Er kwam niemand maar wij hadden het onder elkaar ook wel gezellig. Er is geen school. Moeder kon niets bestellen bij den bakker want die mocht niets extra's bakken. Toen is zij zelf aan het bakken gegaan. Zij bakt heerlijke koek en maakte ook bowl.

22 September: Ik krijg van Tante Tini nog 1 gulden (Voor mijn verjaardag).

24 September: Het is regenachtig weer en wij gaan 's ochtends naar de kerk. 's Middags mogen Chris en ik wat bakken. Wij bakken koekjes en cake.

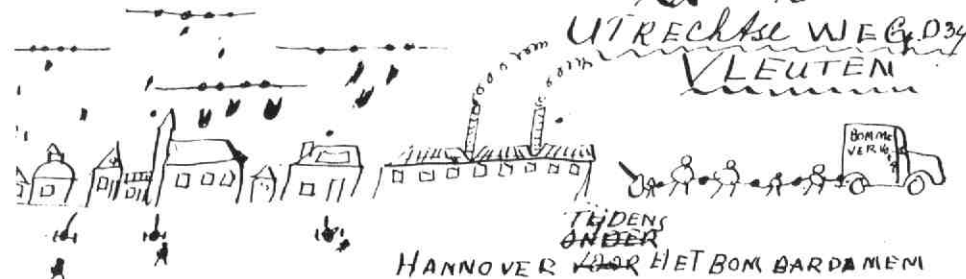
25 September: Wij maken een rovershol van takken. Rinus Boers, Sep Boers, Wim Fronik, Theo Fronik, Coba Fronik, Grietje en ik werken er aan.

26 September: Wij werken weer aan het hol. Het is niet stevig en waait 's nachts om.

Wij houden springen. Nijmegen, Arnhem en Enschede zijn ook gebombardeerd. In Nijmegen waren geloof ik wel 1000 doden. De NSB leiders en zijn staf waren er ook maar die zijn gelukkig niet geraakt. Soesterberg, Schijndel, Venlo en nog 2 vliegvelden zijn geheel onbruikbaar. Dat is erg jammer want nu kunnen onze beschermers ons niet meer zo erg bewaken. Ik ga met April naar de 6^e Klasse Tot 15 Mei mogen er geen verlofgangers meer naar Holland komen, maar dat weet je zeker wel. Wij hebben ook een poes, hij heet Mieke. Nu ik houd er maar mee op. Schrijf je nog eens? Nu tot ziens en de groeten van

Jan Graafland

UTRECHTSE WEG D34
VLEUTEN

HANNOVER NA HET BOMBARDAMENT

1. Fragment uit een brief van Jan Graafland uit maart 1944.

Brief 2.

Vleuten, 31 augustus 1944.

Beste Herman,

Ik heb weer een hoop te vertellen. Ik zal eerst maar eens vragen of je nog wel op de wereld bent? Ja he. Anders schrijf je maar eventjes. Hoe gaat het in Hannover. Worden jullie nog vaak gebombardeerd. Hier komen ze ook nog wel eens een enkele keer. 3 weken geleden hebben ze (de Amerikanen) Soesterberg eens in brand gestoken. Maar ze gooiden er ook wat mis. In Den Dolder bijv. is een villawijk er aangegaan. De Engelsen zitten al in Reims.

schip dat 14 jaar geleden opgegraven is op de Hoorn Kade in Utrecht. Het was nog uit de tijd van de Romeinen. Het was 14 meter lang en een meter of twee en half breed. Het was half verrot. En der waren ook nog straatstenen uit Jeruzalem. Weet je hoe groot die wel waren. Ik zal ze eens tekenen (volgt tekeningetje). En dan zat er een laagje cement om en tussen. Het was een klompje van een stuk of 50. En we zijn naar de LUBRO Kinderfeestmiddag geweest. Moet je horen. Meneer Smidt was van het jaar 25 jr compagnon van de Lubro. En toen was er een tekenwedstrijd. En Grietje en ik hebben ook meegedaan.

2. Jeugdfoto van Jan Graafland.

27 September: Wij maken een nieuw hol. Veel steviger dan het eerste. Wij stichten een club. De BGF of Boegrafro.

28 September: Tom Boers komt in het hol met een windbuks en schiet op mensen.

30 September: Op Vleuten wordt een auto beschoten. Op de Parkweg. Door Amerikaanse jagers. Hij was doorzeefd van kogels. Wij hebben gas v.m. 11 uur tot 1 uur en n.m. 5 tot 7 uur. Wij mogen 30% van het licht gebruiken.

1 October: Het is middag en D. LOE-NEN en zijn vrouw zijn bij ons. De Amerikanen duiken en schieten op het Merwedekanaal bij Maarssen. Ik draai 's avonds de schakelaar van het licht kapot en moet zonder eten naar bed. Maar Chris had nog een boterham boven en die at ik maar op.

2 October: Ik ga 's ochtends naar Wim Mulder. Wij eten heerlijk wilde bramen. 's Middags gaan wij notarisappels halen bij Kromwijk. De Amerikanen duiken weer in het westen. 's Middags zie ik ook meester van Duuren. Die zei dat ik 3 Oct weer naar school moest.

3 October: De school begint. 's Avonds spelen Chris en ik Monopoly.

4 October: Er komt een Amerikaans jagerje en op de Hommel beginnen de Duitsers te schieten, maar ze kunnen hem niet raken en hij vliegt rustig verder. Walcheren staat onder water want de Amerikanen hebben de dijk bij West-Kapelle door gebombardeerd. Putten is afgebrand omdat iemand er 2 Duitse officieren doodgeschoten heeft. De mannen zijn naar Duitsland voor dwangarbeid en de vrouwen en kinderen zijn geëvacueerd. De Engelsen, Amerikanen en Hollanders of de Geallieerden zijn in Nijmegen.

5 October: 's Middags komen er een paar 1 motorige bommenwerpers over en de Duitsers schieten er op. In de Schoolstraat valt een granaat en ontploft zonder schade aan te richten. Op de Crochtdijk (nu Wilhelminalaan - KN) bij J. van Gughten vallen 2 scherven. 's Avonds komen er ontelbaar veel Typhoons en bombarderen vlakbij in oostelijke richting. Op de Hommel schieten ze als razend en raken niets. De kogels zien wij gaan. De grond beeft onder onze voeten. Af en schiet er nog een V I door de lucht. Een V I is een vliegtuig zonder bestuurder en vol dynamiet en andere springstof. Zij wordt afgeschoten en komt als er niets gebeurt ergens in Engeland op de grond. Maar Engelse jagers schieten ze al boven de Noordzee naar beneden. Laat in de avond gooiden de Engelsen zware bommen. De boel rinkelt en trilt erg.

6 October: 's Nachts gooien de Engelsen zware bommen. Het is nog niet bekend waar zo. De heele dag is het onrustig in de lucht. Af en toe bombarderen ze hevig. Onderwijl dat ik zit te schrijven wordt er geschoten en gevlogen dat het een lieve lust is. De Geallieerden zijn in Rhenen. De afstand van Rhenen naar Vleuten is 40 a 50 kilometer. Dus tamelijk dichtbij. Het gebulder der kanonnen is duidelijk hoorbaar. De Amerikaanse vliegtuigen komen soms niet hoger dan 50 m over omringd door kogels van het „Duitse afweervuur”. Van de 10.000 kogels maken er 10.000 een gat in de lucht.

7 October: 's Ochtends gaan Grietje en ik naar het bos van Mijnheer Thasin Escore of wel Mijnheer Thasine beukennoten plukken (dit is dus bij de toenmalige bewoner

van Huize Alenveld - KN). 's Middags komen er duizenden vliegtuigen over. Het zijn allemaal zware 4-motorige bommenwerpers. De Duitsers schieten niet. Het was een fantastisch gezicht.

Tot zover de brieven en het dagboek van de zeer jonge Jan Graafland. De oorlog zou nog 7 maanden duren met daarin de hongerwinter.

4. Foto van het graf van Jan Graafland op het kerkhof in Vleuten.

Dat de vondst van een Duitse pantservuist op 20 mei 1945 een abrupt einde aan dit jonge leven zou maken, kon op dat moment niemand vermoeden.

Wij danken Mevrouw Grietje Tilstra-Graafland en familie voor de medewerking bij het samenstellen van dit artikel.

J.F.K. Kits Nieuwenkamp

3. Schoolfoto van Jan Graafland met zijn zus Grietje.

Reproductie foto's: A.J. van Weerdenburg